

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser

Citation: Falster, Christian: "Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser", i Falster, Christian: *Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser*, udg. af JØRGEN OLRIK , 1919-20, s. V. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-falster01-shoot-idm140591136267824.pdf> (tilgået 07. maj 2024)

Anvendt udgave: Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser

BLANDT Christian Falsters latinske skrifter indtager »Lærdoms Lystgaard« (Amoenitates philologicae), eller »Adskillige Discurser« (discursus varii), som han selv oprindeligt havde kaldt bogen, en ejendommelig særstilling. Medens de øvrige henter deres æmner indenfor den klassiske filologi (latinsk sprog, litteraturhistorie, antikviteter), er disse hans »discurser« anlagte på en bredere grundvold og henvender sig ikke alene til filologen af fag, men til hele datidens latinskdannede læsekreds, og deres æmner spænder over lige så mangesidigt og afvekslende et område som Holbergs epistler, hvor meget de end i værkets hele anlæg og udførelse afviger fra disse. Det er ikke her stedet at give nogen nøjere karakteristik af skriftet eller værdsættelse af dets betydning, så meget mindre som den hosfølgende indledning indeholder en kortfattet karakteristik og vurdering af det; det må være tilstrækkeligt at henvise til, at i hvert fald siden N. M. Petersens tid har det været anset for en hovedkilde til forståelse af sæder og tænkemåde, åndstilstand og almindelig dannelse i vort fædreland ved 18. årh.s begyndelse, og at det ved de hyppig forekommende samtaler og selskabelige ordskifter har et vist på engang socialt og dialektisk præg, der kaster et ejendommeligt lys over brydningerne mellem de forskellige synsmåder og åndsretninger i tiden, idet forfatteren selv med sin sunde sans og sin skælm bag øret som oftest rolig holder sin mening tilbage for til slut sindigt at dømme de stridende parter imellem. Samtalernes overvejende præg af virkelighedsbilleder stadfæstes ydermere ved de rimeligvis af Falsters daværende hører, senere sognepræst Lars Gram (broder til Hans Gram) skrevne antegnelser til dem, der ofte henfører dem til bestemte personer og tildragelser i Falsters omgangs- og virkekreds. - Skriftets litterære betydning er i hvert fald tilstrækkelig stor og anerkendt*) til at motivere, at det danske Sprog- og Litteraturselskab har ønsket at gøre det tilgængeligt for den dannede læseverden ved en oversættelse, skønt sådanne etters ligger noget udenfor ^{*}viselskabets egentlige formål; så meget mere som det originale latinske skrift nu er en sjældenhed, der kun for et kommer i enkelte eksemplarer.

Ved oversættelsen af et sådant henvend 200-årigt skrift stod det klart, at det midskaldede værkets at iføre det almindelig moderne sprogdragt, idet hele dets tidsfræg og lokalfarve vilde, skæmmes eller enddags ødelægges derved. På den anden side kunde der heller ikke være tale om at udarbejde en sproglig pastiche, der ikke alene i ordforråd, men i ordføjning, sætningsbygning etc. gav et aldeles tro billede af datidens og særlig af Falsters eget danske mål; til udførelsen af en sådan nøjagtig pastiche savnede oversætteren ganske forudsætningerne, og selv om han havde haft dem, vilde det i sig selv ikke have været noget attråværdigt mål at frembringe en sådan, der tildels vilde frembyde betydelige vanskeligheder for den almindelige dannede læseverdens tilegnelse. En mellemvej måtte da vælges, men at fastslå den frembod i mange tilfælde store vanskeligheder, og oversætteren tør næppe håbe overalt at have truffet det rette. Med hensyn til retskrivningen har han ikke fundet det ønskeligt på vilkårlig vis at efterligne datidens stavemåde og har af mere gammeldags træk kun bibeholdt substantivernes store begyndelsesbogstaver, flertalsformer i verberne, aa for å m. m, altsammen ting, der endnu har ⁱⁱhjemstedsret indenfor den mere konservative retning i nutidens skrivemåde. Hvad ordforrådet angår, er forholdet derimod et noget andet. Det er oversættersens overbevisning, at et skrift som det foreliggende vil miste sin tidskolorit, hvis man ikke i oversættelsen stræber at bruge datidens eget ordforråd i det størst mulige omfang. Brugen deraf har naturligvis sin begrænsning i det ovenfor anførte hensyn til hvad der er forståeligt for en nutidig læser; således kan der ikke i stedenfor »statsmand« skrives »statist«, uagtet Falster selv bruger dette sidste ord i sine satirer, da ordet er ukendt for en moderne læser i denne betydning og kun kendes i en helt anden. Men indenfor de således dragne grænser har det i det hele og store været oversættersens ønske ikke at anvende andre ord end dem der fandles i det datidige ordforråd (selv om deres klangfarve hist og her kan have forskudt sig en smule), og kun i nødsfald gaa ud derover. Særdeles god ja ypperlig hjælp har han derved haft i de foreliggende ordbogsarbejder fra Datiden, navnlig den af Hans Gram til skolebrug udarbejdede Nucleus Latinitatis. Men denne lille skolebog slog selvfølgelig ikke altid til, og der måtte da søges hjælp ad andre veje, bl. a. ved læsning i datidens litteratur o. lign. At oversætteren overalt i enkeltheder skulde have truffet det rette, tør han langt fra påstå, men princippet om i det hele og store at holde sig til samtidens ordforråd troer han har været frugtbringende for oversættelsens åndelige slægtskab med originalen og med den tid, som har frembragt den, og virksomt i retning af at anspænde oversættersens lydhørhed i så henseende. - En særstilling indtager i en oversættelse fremmedordene, og spørgsmålet bliver særlig brændende ved oversættelsen af en bog fra en tid, da man både i tale og skrift ødslede med disse. Medens oversætteren f. eks. i sin tid i sin gengivelse af Saksens Danesaga har gjort sig til regel aldrig at anvende egentlige fremmedord, der ifølge sagens natur har været ukendte i Datidens danske sprog, og f. eks. aldrig har gengivet religio ved religion, men på forskellige måder omskrevet vedkommende steder, lå sagen på forhånd helt anderledes ved en Falster-oversættelse. Han har her mange steder anvendt og været nødt til at anvende fremmedord, men har dog overalt holdt måde med dem og ikke nær anvendt dem i det omfang som Holberg i sine epistler, bl. a. fordi Falsters egen danske stil, såvel i poesi som i prosa, forekommer ham at pege på en noget sparsommere brug af fremmedord end hos Holberg; netop som filolog har Falster formentlig haft ore for det utilfredsstillende i at lade latinske ord gå uforandrede over fra originalen til oversættelsen, og i Falsters egne oversættelser af latinske digtere møder man kun få fremmedord; jævnfør hans forsvar for det danske sprog i Amoenitates 2. bd., 13. discurs »om modersmålets ret«. - Hvad sætningsbygning og ordføjning angår, har oversætteren fulgt Latinen adskilligt nøjere end han vilde gøre, hvis det drejede sig om at oversætte til moderne Dansk, og allerede derved givet sproget en vis farve af datiden, der jo i sin danske stil var langt mere afhængig af Latinen end tilfældet er nutildags; men iøvrigt har han ikke lagt vægt på at efterligne alle de kruseduller som Datidens smag ofte satte på modersmålet,

navnlig da sligt vistnok stred mod Falsters egen mådeholdne smag.

Hvad versene angår (hvoraf de fleste er klassiske citater), har han efter nærmere overvejelse besluttet at oversætte dem i datidens danske versemål, altså som regel Alexandrinere; dog er en selvstændig satire af Falster oversat i samme korte jambiske versemål som denne anvender i sine egne satirer. Falsters egne oversættelser af Juvenal og Ovid har næsten aldrig kunnet benyttes, da de er altfor frie til at kunne indpasses i sammenhængen på de forskellige steder.

Det er alle discurserne i »Lærdoms Lystgaard« der her er over satte, skønt med nogen betænkelighed. Denne gælder ikke så meget de hist og her (efter vor tids smag) noget vovedexicemner, som man må være forberedt på at møde i slige gamle bøger og også kender så godt fra Holbergs værker, men snarere for enkelte stykkers vedkommende deres noget ensidige og specielt filologiske karakter, som dels svækker læserens almindelige interesse for dem, dels vanskeliggør oversættelsen meget, for et enkelt stykkes vedkommende (2. discurs i 3. bind) i så høj grad, at oversætteren har fundet det rigtigst at forkorte det (og overspringe en række textkritiske bemærkninger til Gellius som uoversættelige og uden interesse for den der ikke er fagmand). Når sådanne stykker ikke er helt skudt ud ved oversættelsen, er det sket for ikke at røve værket dets præg af fuldstændighed, hvad der var så meget mindre grund til, som det kun er nogle få blandt de 125 discurser, der er af rent filologisk indhold i snævrere forstand. Udeladte er derimod såvel den »Antegnelse om Auli Gellii Liv og Anliggender«, der følger med 2. del af Amoenitates, som også de langt mere omfattende »Erindringer til A. Gellii Fortolkere«, der afslutter 3. del af Amoenitates; to stykker der begge er af specielt filologisk indhold, og hvoraf navnlig det sidste består af lutter textkritiske og exegetiske bemærkninger. Tilsyn med udgivelsen er ført af dr. phil. Hans Brix, hvem oversætteren skylder megen tak for en række råd og vink vedrørende enkeltheder^{xiii} oversættelsen, der alle har været prægede af hans fine sprog- og stilsans.

Sluttelig må oversætteren bringe professor D. Simonsen og dr. phil. Hans Ræder en oprigtig tak for råd og hjælp i adskillige spørgsmål, særlig vedrørende de hebraiske ord i bogen og en del af de klassiske citater samt de i noterne fremsatte oplysninger. At disse iøvrigt i adskillige henseender kunde have været udførligere og fuldstændigere, er han sig bevidst; men nogen absolut fuldstændighed kunde ikke have været nået uden anvendelse af langt mere tid end den der har stået til hans rådighed under udarbejdelsen.

Oversætteren kunde have lyst til at slutte med Falsters egne ord i hans oversættelse af den første af Ovids klagesange, en smule tillæmpede for tilfældet:

Gak selv, min Bog, til Rom (jeg gerne det tillader),
Desværre for mig, at jeg, din Herre,
ej maa gaa! Gak slet og ret, som den, der har en fremmed Fader,
Tag hans forvorne Tids og Tilstands Klæder paa!
Jeg ingen Sider vil beskære eller smykke.
At du kan komme frem, som med et ukæmt Haar.

XIII

Forhåbentlig vil den ny danske dragt, som Falsters Latin her er blevet iført, bidrage sit til at redde hans navn og vid fra den glemsel, som de noget med urette til dels er nedsunkne i nutildags, og i hvert fald vil de billeder af tidens kultur og tænke måde, som han opruller, altid bevare deres betydning som historiske mindesmærker fra en ejendommelig overgangstid i dansk åndsliv.

1 Oktober 1919.
Jørgen Olrik.